

Trenger samer en annen slags behandling for sine psykiske plage ?

Snefrid Møllersen, dr. psychol, psykologspesialist,
Samisk Nasjonalt Kompetansesenter - psykisk helsevern

HELSE FINNMARK
FINNMÁRKKU DEARVVAŠVUOHTA
HELSE FINNMARK

Forestillinger & kunnskap om samer & behandlingsbehov

Urfolk, kultur, etnisitet, etnisk identitet

Psykisk helse og lidelse, sosial identitet

Hva er behandling ?

Hva er god behandling for samer og andre

Forestillinger om samer og behandling

- Samer er likedanne som oss, og kan ikke kreve særbehandling
- Hos oss behandler vi alle likt, diskriminerer ingen
- Hvis de vil bli behandlet annerledes, må de kunne si ifra om det når de kommer - hvordan skal vi ellers kunne gjette sånt ?
- Det er tabu med psykiske problem i det samiske samfunn
- Samer snakker ikke om følelser
- Samisktalende trenger terapi på eget språk
- Samiske pasienter trenger samiske terapeuter

Terapeuter's antakelse om same's behandlingsbehov

		N	Exp(B)	p
• <u>1.konsult</u>				
< 5 timer >	Klient	240	2.00	< .05
• <u>3.konsult</u>				
Mål	Klient	161	2.42	< .05

- Hvis klienten er same, er det dobbelt så stor sjanse for at terapeuten tror det er behov for mer enn 5 timer's terapi
- Hvis klienten er same, er det mer enn dobbelt så stor sjanse for at terapeuten mener at behandlinga skal rettes mot sosiale behov og fungering (ikke mot psykologiske tema)

- Folk i selvstendige stater som er ansett som opprinnelige fordi de nedstammer fra de folk som bebodde landet eller en geografisk region som landet hører til da erobring eller kolonisering fant sted eller da de nåværende statsgrenser ble fastlagt, og som - uansett deres rettslige stilling - har beholdt alle eller noen av sine egne sosiale, økonomiske, kulturelle og politiske institusjoner.
- Egen-identifisering som urbefolkning skal være et grunnleggende kriterium for å bestemme hvilke grupper konvensjonen skal gjelde for

ILO-konvensjon nr. 169, 1989

Kultur

- Summen av normer, verdier, handlingsmønstre og felles forestillinger i et samfunn – omfatter både levemåte, sed og skikk og religiøse oppfatninger
NOU 1984:18
- En type gruppe-enighet som skaper personlige adferds-standarder for medlemmene i gruppa. En begrensning i individuell frihet i bytte mot forutsigbarhet og tilhørighet McCrae, R. R., 2000
- Kultur er lærte og overførte antakelser, verdier og praksis, fortidige og nåtidige tilpasninger. Kultur gir forutsigbarhet, kontinuitet, trygghet

Etnisitet

- Befolkningsenhet som utgjør et kommunikativt og samhandlende felt, med felles historie, der interaksjon og kommunikasjon konstruerer en sosial organisering, med kulturelle kjennetegn som står i kontrast til andre grupper av samme type av samme orden

Barth, 1969 & 1995

- En disponerbarhet som påvirker folks sosiale, spatiale og temporale orientering, ikke slik at den bestemmer praksis (hva folk gjør, hvordan de opplever/tenker), Men mer som en strukturering av mønstre av sosiale improvisasjoner, det som utgjør den sosiale interaksjonen

Bourdeieu, 1977

Sosial identitet - tilpasning mellom det sosiale feltet og individet

- Identitetsutvikling :
- Individet "forhandler" seg frem til væremåter som gruppen aksepterer,
- internaliserer sosiale normer, koder, kulturell mening , gjør det til del av seg selv, sin identitet, sin selvoppfatning
- får, gjennom sosial bekreftelse, oppfattelse av å mestre og være et verdifullt menneske.
- positiv selvfølelse

- De internaliserte normer og verdier(i gruppen) veileder individet gjennom livets prøvelser, spirituelt, materielt og sosialt. Hjelper individet til positiv selvfølelse, god psykisk helse (normalitet)

Helse

Velvære, evne til å håndtere livets prøvelser . Være produktiv, yte sosialt (WHO)

- Livet prøvelser varierer med innholdet i den lokale (kulturelle) hverdagen
- Kulturen gir anvisninger på hva som er verdifullt og normalt, på hva som er normal fungering: ytelse og sosialt liv
- Fungere selvstendig
Fravær av diagnose/ funksjonshemming
- Den kraft som genererer og opprettholder liv og vitalitet i den sosial kontekst (Maori, NZ)
- Psykisk velvære er uløselig knyttet til kulturell mening, kulturelle normer

Lidelse

Avvik, individet får problem med å håndtere hverdagen, være produktiv, yte sosialt

- Problemer med å følge de anvisninger kulturen gir (verdier og normer)
- Sviktende sosial aksept, avvising
- Mister bekreftelse på mestring og sin verdi som menneske, svekket selvfølelse
- Psykisk lidelse er et "brudd" med kulturelle forventninger
- Behandling av psykisk lidelse:
- gjenoppbygging av selvfølelse,
- tilbakeføring til en tilværelse med sosial bekreftelse.

Etnisitet & opplevd allianse i terapi

	Ikke-samiske Terapeuter		Samiske Terapeuter	
	r	p	r	p
Ikke-samiske klienter	0.21	.214	0.40*	.014
Samiske klienter	0.34	.153	0.64**	.003

Samiske terapeuter sin oppfatning av behandlingsklimaet samsvarer oftere med klientens oppfatning av behandlingsklimaet

Ulike kulturer har

- Ulikt helse/sykdomsbegrep
- Ulik kulturell forventning til og væremåte
- Ulik (kulturell)forventning til behandling

Gode terapier forutsetter

- Enighet/felles forståelse av problemet
- Enighet om målsetting
- Enighet om måter å løse problemet på

Gode terapier er det samme i alle kulturer

- Å bidra til økt velvære, bedre evne til å håndtere utfordringene i hverdagen, bedre evne til å yte sosialt
- I det livet klienten lever (som ikke alltid er det livet terapeuten lever).

Ethnisk match og bedring i behandling

Terapilengde	Etnisitet match mismatch	Psykiske plager selvrapportert		Sosial fungering	
		t	p	t	p
Kort	Ma	- .47	.64	-1.87	.06
	Mi	-2.23	<.05	-1.71	.09
<u>Moderat</u>	Ma	<u>-4.87</u>	<u><.0001</u>	-1.97	.05
	Mi	-1.24	.21	-2.30	<.05
Lang	Ma	-2.10	<.05	-2.90	<.01
	Mi	-2.56	<.05	- .75	.45

- Klienter ,
- enten de er samer eller norske,
- får oftere utbytte av terapi
- når terapeuten har samme etnisitet

SÄNAG
KS

Trenger Samer annen behandling ?

- **Nei**

- Samer trenger akkurat det samme som alle andre mennesker
- Og samer har med seg sin kultur og sin etniske identitet akkurat som alle andre mennesker
- Helsevesenet trenger å lære seg å ta imot alle mennesker, også samer, på likeverdige behandlingspremisseser.

Takk for oppmerksomheta

HELSE FINNMARK
FINNMÁRKKU DEARVVAŠVUOHTA

SÄNAG
ÅKS

Gammel psykoterapi-metode fra Utsjok:

Når man har et problem
man ikke kan løse
går man til en som vet mer
og man snakker om problemet
til det ikke er mer å snakke om